

Problem narkotyków i narkomanii w Polsce – najnowsze dane¹

Artur Malczewski

Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii

Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii

Heroina – stabilizacja problemu

Opiaty należą do jednych z najbardziej niebezpiecznych narkotyków. Liczba problemowych użytkowników heroiny szacowana jest na poziomie około 25 000–27 000 osób (dane za 2005 rok). Według ostatnich informacji skalę zjawiska używania heroiny w Polsce możemy określić jako stabilną, a nawet wskazującą na tendencję spadkową. Ta hipoteza wymaga jednak dalszych weryfikacji. Ponadto, najprawdopodobniej coraz mniej jest iniekcyjnych użytkowników heroiny. Programy wymiany igieł i strzykawek odnotowują spadek liczby odbiorców swoich działań w ciągu ostatnich lat. Badanie przeprowadzone przez CINN KBPN w 2008 roku wykazało, że 75% odbiorców programów wymiany igieł i strzykawek to użytkownicy heroiny. W ramach monitorowania problemów zdrowotnych związanych z zażywaniem narkotyków zbierane są dane o zakażeniach HIV oraz zgonach z powodu narkotyków. Trend nowych zakażeń HIV wśród iniekcyjnych użytkowników narkotyków jest stabilny. W 2008 roku odnotowano lekki wzrost zgonów z powodu narkotyków z 214 w 2008 do 244 w 2009. Jednakże w przypadku większości przypadków nie znamy substancji, która była przyczyną zgonu. Trend długookresowy śmiertelnych przedawkowań (tj. od roku 1997 roku) jest stabilny i kształtuje się w przedziale od 320 do 214 zgonów. Dane otrzymane z pilotażowego projektu zgłaszalności do leczenia pokazują, że prawie co trzecia osoba, która zgłosiła się do leczenia, problemowo używała heroiny. Osoby uzależnione, w tym od heroiny, mogły się leczyć w 87 ośrodkach stacjonarnych w Polsce. W 2008 roku 12 582 osób podjęło leczenie w placówce stacjonarnej. Oprócz ośrodków całodobowych dla osób uzależnionych od opiatów dostępne jest leczenie substytucyjne. O 1992 roku wdrażane są w Polsce tego typu programy. Według ostatnich danych w Polsce działają 23 programy leczenia za pomocą metadonu dla prawie 2000 pacjentów. Aktualni użytkownicy narkotyków w iniekcjach mogą otrzymać sprzęt w jednym z 13 programów wymiany igieł i strzykawek. W 2009 3100 odbiorców skorzystało z programów wymiany igieł i strzykawek.

¹ Artykuł ukazał się w czwartym Serwisie Informacyjnym NARKOMANIA w 2010

W ciągu ostatnich kilku lat nastąpił spadek liczby iniekcyjnych użytkowników narkotyków, z których jak to już zostało wspomniane większość to są osoby zażywające opiaty. Informacji o problemach związanych z heroiną dostarczają służby zajmujące się zwalczaniem przestępczości narkotykowej. Ostatnie dane dotyczące konfiskat wskazują na wzrost ilości skonfiskowanej heroiny w Polsce. W 2009 roku ujawniono 86 kg tego narkotyku a w 2008 79 kg. Policja ujawniła w 2009 roku także ponad 4 litry polskiej heroiny (kompot). Jednocześnie należy odnotować spadek liczby przestępstw stwierdzonych z Ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii z powodu heroiny z 2416 w 2008 do 2070 (w tym 271 przestępstw z powodu „kompotu” – polskiej heroiny) w 2009. Połowa przestępstw heroinowych stwierdzona została z artykułu 62 Ustawy (posiadanie narkotyków). Na nielegalnym rynku brązowa heroina była sprzedawana najczęściej w cenie 200 zł za gram (2009 dane policji). Kompot, czyli polska heroina, oferowana była najczęściej w cenie 10 zł za cm³ (2008 dane CINN KBPN).

Kokaina – niewielka popularność

Rozpowszechnienie używania kokainy w Polsce jest niewielkie. W 2009 1% osób w wieku 15-75 lat deklarowało używanie kokainy kiedykolwiek w życiu. Najbardziej popularnym stymulantem w Polsce jest amfetamina. W 2009 liczba skonfiskowanej kokainy wzrosła do 117 kg (29 kg w 2008), także liczba przestępstw stwierdzonych z Ustawy zwiększyła z 377 do 477. Jednakże należy podkreślić, że przestępstwa kokainowe stanowią niewielki odsetek wszystkich czynów karalnych z Ustawy (około 0,7%). Połowa przestępstw kokainowych, to przestępstwa z artykułu 62 (posiadanie). Kokaina jest najdroższym narkotykiem na czarnym rynku. Wysoka cena ma z pewnością wpływ na niedużą popularność tego narkotyku. Na nielegalnym rynku kokaina była najczęściej sprzedawana w cenie 240 zł za gram (2009 dane policji).

Narkotyki syntetyczne – ekstazy oraz amfetamina

Ostatnie badania dotyczące używania narkotyków syntetycznych przeprowadzono w 2008 roku wśród młodzieży (18 -19 lat) oraz w 2009 w całym społeczeństwie (15-75). Obydwa te badania zostały powtórzone przez KBPN pod koniec 2010 roku. Jednak wyniki pomiarów z 2010 roku będą dostępne dopiero w 2011 roku. Według ostatnich dostępnych danych w 2008 roku 5,5% młodzieży szkolnej w wieku 18-19 przyznało się do zażycia ekstazy kiedykolwiek w życiu oraz 1,3 % dorosłych (2009). W przypadku amfetaminy odsetki były wyższe. Prawie co dziesiąta osoba w wieku 18-19 przyznała się do zażycia amfetaminy kiedykolwiek w życiu (9%), a wśród dorosłych odsetek ten wynosił 2,8 %. Wśród osób korzystających z programów

wymiany igieł i strzykawek, 61% to użytkownicy amfetaminy. Uzupełnieniem informacji o rozmiarach używania narkotyków syntetycznych są dane od służb zajmujących się redukcją podaży na narkotyki. Ilość skonfiskowanej amfetaminy wzrosła do 422 kg w 2009 roku (z 356 kg w 2008 roku), ale spadła liczba skonfiskowanych tabletek ekstazy z 652 tysięcy w 2008 roku do 219 tysięcy w 2009. Oprócz ilości skonfiskowanych narkotyków dostępne są dane o liczbie przestępstw. W 2009 roku wzrosła liczba przestępstwa popełnionych z powodu amfetaminy (z 13275 w 2008 do 1454 w 2009). W przypadku ekstazy mamy odwrotną tendencję, czyli spadek z 2279 (2008) do 1863 (2009). W 2009 połowa przestępstw amfetaminowych stwierdzona była z artykułu 62, a w przypadku ekstazy co czwarte przestępstwo to przestępstwo z artykułu 62. Najwięcej przestępstw z powodu ekstazy stwierdzono z artykułu 59 (nakłanianie do zażywania narkotyków): 46%. W latach 2006-2008 policja w każdym roku wykrywała około 15 laboratoriów produkujących amfetaminę. W 2009 roku ujawniono o połowę mniej laboratoriów, tj. 8. Na nielegalnym rynku amfetamina była najczęściej sprzedawana w cenie 36 złotych za gram (2009 dane policji). Tabletki ekstazy najczęściej oferowane było w cenie 12 zł (2009 dane Policji). Według danych Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego (CLK) średnia czystość amfetaminy zmniejszyła się w ciągu ostatnich lat do 24% (2009). Najbardziej typowa (modalna) wartość procentowa była mniejsza i wynosiła 17%. Tabletki sprzedawane na rynku jako ekstazy zawierają różne substancje z grupy amfetamin. Co czwarta tabletka w składzie miała MDMA, MDEA, MDA. Co trzecia mieszanek amfetaminy z MDMA. 12% tabletek zawierało tylko amfetaminę.

Konopie i haszysz – najbardziej popularne narkotyki

Pochodne konopi są najbardziej popularną substancją nielegalną. 30,5% młodzieży szkolnej w wieku 18-19 przyznało się do zażycia konopi indyjskich kiedykolwiek w życiu (2008), wśród dorosłych - 5,3% (2009). Porównując wyniki badań dotyczących używania konopi, odnotowujemy trend spadkowy w ich używaniu. W 2009 wrosła ilość skonfiskowanej marihuany z 493 kg (2008) do 883 kg (2009), ale spadła ilość skonfiskowanego haszyszu z 114 kg do 17 kg. Z drugiej strony, rozwijają się uprawy konopi w Polsce. W 2009 policja wykryła 422 uprawy, co jest ponad trzykrotnym wzrostem w porównaniu do roku 2008. Ujawnianie upraw stanowi niewielką część przestępstw z Ustawy o przeciwdziałaniu narkomani popełnionych w związku z produktami konopi. W 2009 stwierdzono 45 756 przestępstw z powodu marihuany lub haszyszu, co oznacza wzrost o 25% w stosunku do roku

2008 (35 925 przestępstw). Na nielegalnym rynku w 2009 roku marihuana była sprzedawana najczęściej w cenie 28 złotych za gram. Średnia zawartość THC w marihuanie wynosiła 8%.

Podejmowane działania

W ostatnich latach w ramach przeciwdziałania narkomanii zwiększano dostępność programów leczniczych oraz profilaktycznych jak również pracowano nad poprawą jakości wdrażanych programów. W 2009 i 2010 roku kontynuowane były prace nad podnoszeniem jakości działań profilaktycznych poprzez stworzenie systemu rekomendowanych programów profilaktycznych oraz opracowaniem europejskich standardów jakości programu profilaktycznego. Dynamicznie zmieniająca się scena narkotykowa wymagała objęcia monitorowaniem nowych substancji. W 2008 roku rozpoczęto monitorowanie problemu „dopalaczy” poprzez realizację ogólnopolskich badań (na młodzieży), w 2009 roku także w populacji dorosłej oraz w roku 2010 (wśród obu grup). Wyniki badań realizowanych wspólnie z Fundacją CBOS oraz SMG/KRC zostały przedstawione w niniejszym artykule w analizie sytuacji dotyczącej poszczególnych substancji. Odpowiedzią na nowe zjawisko było wdrożenie nowych kampanii profilaktycznych. Od 2008 roku KBPN realizowało dwie kampanie profilaktyczne pt.: „Dopalacze mogą się wypalić” (2008) oraz „Brałeś, nie jedź” (2009). Ważnym partnerem w działaniach mających na celu ograniczenie skali zjawiska używania narkotyków były gminy i urzędy marszałkowskie. Należy podkreślić wzrost zaangażowania samorządu lokalnego w profilaktykę. W 2009 roku gminy wydały na przeciwdziałanie narkomanii 64 miliony złotych. Zwiększyły się nakłady Narodowego Funduszu Zdrowia na leczenie osób uzależnionych w ramach realizacji KPPN. W 2009 NFZ wydał na leczenie osób uzależnionych ponad 110 milionów złotych. Zwiększa się dostępność leczenia dla osób uzależnionych od narkotyków. W ciągu ostatnich lat powstały nowe ośrodki leczenia osób uzależnionych oraz programy metadonowe. Wzrasta także aktywność policji oraz inspekcji sanitarnej. Liczba przestępstw stwierdzonych wzrosła z 57 382 w 2008 roku do 68 288 w 2009, a liczby osób podejrzanych z 25 971 (2008) do 26 204 (2009).

Podsumowanie i wnioski

Dane epidemiologiczne wskazują na zahamowanie tendencji wzrostowych, a nawet pierwsze oznaki tendencji spadkowych używania narkotyków. Badania przeprowadzone pod koniec 2010 roku przez KBPN dadzą odpowiedź na pytanie czy mamy do czynienia z trwałą stabilizacją lub spadkiem używania narkotyków. Na polskim rynku narkotykowym dominują przetwory konopii oraz amfetamina. Używanie heroiny a szczególnie kokainy jest o wiele

mniej rozpowszechnione. Wysoka cena kokainy nadal ogranicza jej dostępność. Jednakże nowe drogi przemytu kokainy do Europy mogą w efekcie zwiększyć podaż kokainy a to może przełożyć się na spadek cen również w Polsce. W coraz większym stopniu zaczynają dominować narkotyki rodzimej produkcji. Zorganizowane grupy przestępcze zajmują się nie tylko produkcją amfetaminy ale również uprawą konopii. W 2009 roku stwierdzono większą liczbę przestępstw dotyczących nielegalnych upraw (art 63 ust1.) jaki i liczbę wykrytych upraw. Spadek liczby wykrytych laboratoriów można tłumaczyć zarówno jako zmniejszenie się produkcji amfetaminy albo skuteczniejsze ukrywanie nielegalnych miejsc produkcji przez świat przestępczy. W 2009 roku zwiększyła się kontrola rynku narkotykowego poprzez intensyfikację działań Policji i innych służb. Liczba przestępstw stwierdzonych, która spadała w latach 2007 – 2008 osiągnęła w 2009 roku prawie wartość z 2006. W tym roku stwierdzono najwięcej przestępstw z Ustawy tj. 70 202. O wzmocnieniu działań świadczy również fakt, że w przypadku większości nielegalnych substancji nastąpił wzrost ilości skonfiskowanych narkotyków w 2009 roku. Jedynie zmniejszyła się ilość ujawnionego haszyszu oraz liczba zabezpieczonych tabletek ekstazy. W 2010 policja wspólnie z inspekcją sanitarną działała w ramach akcji przeciwko sklepom z tzw. „dopalaczami”. Analizując instytucjonalne reakcję na problem narkotyków należy zauważyć wzrost nakładów na działania z zakresu redukcji popytu (NFZ – leczenie, samorząd terytorialny – profilaktyka). W dalszym ciągu należy pracować nad poprawą jakości prowadzonych działań szczególnie w obszarze profilaktyki. Uwagi wymaga wzrost dostępności do programów redukcji szkód np. większa dostępność leczenia substytucyjnego. Trudno jest jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie czy spadek liczby programów wymiany igieł i strzykawek jest efektem zmniejszania się rozmiarów iniekcyjnego używania narkotyków czy brakiem zasobów do ich prowadzenia. Rok 2010 jest ostatnim rokiem realizacji KPPN na lata 2006 – 2010 będzie zatem możliwość w przyszłym roku oceny realizacji całego programu. Wiele działań KPPN podejmowanych było w ostatnim roku jego realizacji tj. w 2010. Badanie epidemiologiczne przeprowadzone w 2010 pozwolą na ocenę skuteczności wdrożonych rozwiązań.

Bibliografia:

1. Ahlström, S., Hibell, B., Guttormsson, U., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A., Kraus, L. (2009). The 2007 ESPAD Report. The Swedish Council for Information on Alcohol and other Drugs. Stockholm.
2. Badora, B., Kolbowska, A., Lutostański, M., Kalka, J., Wenzel, M., Wciórka, B., Feliksiak, M., Roguska, B., Pankowski, K., Gwiazda, M. (2008). Centrum Badania Opinii Społecznej - Raport z badania Konsumpcja substancji psychoaktywnych przez młodzież szkolną – młodzież 2008, CBOS, Warszawa. http://www.cinn.gov.pl/portal?id=15&res_id=169974
3. red. Malczewski, A., Bukowska, B., Jabłoński, P., Kidawa, M., Struzik, M., Sokołowska, E., Radomska, A., Chojecki, D., Bajerowska, B., Jędruszek, L., Muszyńska, D., Krawczyk, W. (2010) Raport Krajowy 2010: Sytuacja narkotykowa w Polsce, Warszawa, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii.
4. Malczewski, A., Struzik, M., Jaśkiewicz, A. (2009). Pierwsze ogólnopolskie badanie klientów oraz programów niskoprogramowych w 2008 roku. Projekt francusko-polski. Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii - Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii (maszynopis). http://www.cinn.gov.pl/portal?id=15&res_id=216384
5. Malczewski, A., (2010). Raport z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Narkomanii przez gminy w 2009 – zakres działania oraz trendy. Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii - Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii. (maszynopis).
6. Malczewski, A., (2010). Nielegalny rynek oraz redukcja podaży na narkotyki. Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii - Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii. (maszynopis). http://www.cinn.gov.pl/portal?id=15&res_id=258540
7. Malczewski, A. (2010) Zgony z powodu narkotyków analiza trendów i zróżnicowania terytorialnego. Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii - Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii (maszynopis). http://www.cinn.gov.pl/portal?id=15&res_id=243868
8. Malczewski, A. Kidawa M. (2010) Używanie substancji psychoaktywnych w populacji generalnej – wyniki badania z 2009 roku. Serwis Informacyjny NARKOMANIA nr 3 (52) 2010 http://www.cinn.gov.pl/portal?id=15&res_id=258735
9. Sierosławski, J. (2007) "Oszacowanie liczby problemowych użytkowników narkotyków i analiza wzorów używania narkotyków oraz związanych z tym problemów" Instytut Psychiatrii i Neurologii. Instytut Psychiatrii i Neurologii http://www.cinn.gov.pl/portal?id=15&res_id=180387